

۵ الی ۱۱ خرداد ۱۳۹۷

هفته ملے بدون دخانیات

آموزه های دینی علیه قلیان

فرهنگ و آموزه‌های دینی حامی زندگی عاری از دخانیات با خودمراقبتی

استعمال دخانیات شایع‌ترین عامل پیشگیری مرگ و میر و ناتوانی در جهان است. خوشبختانه با پیشرفت علم و فناوری و اطلاع‌رسانی بهینه، سطح آگاهی مردم نسبت به عواقب وخیم سیگار، بر سلامتشان، فزونی یافته است. جایگاه روحانیت جایگاه رفیعی است که به‌خوبی می‌توان در یک حرکت وسیع اجتماعی در ترک دخانیات از آن استفاده مطلوب نمود. در کشور ما نمونه‌های زیادی، دیده شده که پیشوایان مذهبی در همه جریان‌های اجتماعی نقش مؤثری در روشن کردن مردم ایفاء نموده‌اند. نقش مرحوم میرزای شیرازی (قدس سره) در تحریم تنباکو آنقدر برجسته است که می‌بینیم همه مردم ایران تا آنجا به فتوای ایشان گردن نهاده‌اند که زنان دربار ناصرالدین شاه نیز قلیان‌ها را شکستند و شاه را از کشیدن قلیان منع نمودند تا ناصرالدین شاه مجبور شد امتیاز تنباکو را لغو کند. مردم ما در تمام طول سال به مناسبت‌های مختلف در پای منابر می‌نشینند و به بیانات واعظان گوش جان می‌دهند.

زیان‌های ناشی از مصرف دخانیات

بیماری‌ها و مرگ و میر ناشی از مصرف دخانیات و استنشاق تحمیلی آن

استعمال دخانیات عامل بروز یا تشدید کننده بسیاری از بیماری‌ها، از جمله: بیماری‌های قلبی و عروقی، ریوی، عفونی، سرطان‌ها، بیماری‌های استخوانی، مغزی، دستگاه گوارش، کلیوی، چشم، شنوایی، دندان‌ها، کاهش ایمنی بدن، ریزش مو و ... می‌باشد. در جمعیت‌هایی که در چند دهه اخیر استعمال دخانیات امری متداول بوده، ۹۰ درصد سرطان ریه، ۱۵ تا ۲۰ درصد سایر سرطان‌ها، ۷۵ درصد برونشیت مزمن و آمفیژم و ۲۵ درصد مرگ و میر ناشی از بیماری‌های قلبی و عروقی

در سنین ۳۵ تا ۶۹ سال، ناشی از مصرف دخانیات بوده است. مصرف دخانیات در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین عوامل، مرگ و میر در سطح جهان می‌باشد. بطوریکه در هر ۶ ثانیه یک نفر در جهان بدلیل ابتلا به بیماری‌های ناشی از مصرف و مواجهه با دود دخانیات می‌میرد. در حال حاضر یک میلیارد و چهارصد میلیون نفر در جهان مصرف کننده مواد دخانی هستند که ۸۴ درصد آنان در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند. اثرات استنشاق تحمیلی دود سیگار نیز کمتر از عوارض ناشی از استعمال دخانیات نمی‌باشد. دانشمندان بر این عقیده‌اند که دود محیطی از نقطه نظر سلامت، هیچ آستانه مجازی ندارد، چرا که نه دستگاه‌های تهویه و نه تمهید جداسازی مکان‌های استعمال دخانیات، هیچکدام بطور کامل هوایی پاک و عاری از آلاینده را فراهم نمی‌آورند. بنابراین بهترین راه محافظت از آن قرار نگرفتن در معرض استنشاق تحمیلی دود سیگار می‌باشد. درحالی‌که طبق گزارش سازمان جهانی بهداشت بیش از ۴۰ درصد افراد و تعداد ۷۰۰ میلیون کودک یا به عبارتی نیمی از کودکان جهان در معرض استنشاق تحمیلی دود سیگار هستند.

مصرف قلیان نیز مانند سایر مواد دخانی زیان‌آور است. مصرف کنندگان قلیان در هر بار مصرف، دود بسیار زیادتری را در مقایسه با کشیدن یک نخ سیگار دریافت می‌کنند. افراد سیگاری که بطور متداول ۸ تا ۱۲ نخ سیگار در روز مصرف می‌کنند به طور متوسط با ۴۰ تا ۷۵ پک، که به مدت ۵ تا ۷ دقیقه به طول می‌انجامد حدود ۰/۵ تا ۰/۶ لیتر دود استنشاق می‌کنند. این در حالی است که مصرف کننده قلیان در هر وعده مصرف که بطور متداول ۲۰ تا ۸۰ دقیقه طول می‌کشد حدود ۵۰ تا ۲۰۰ پک می‌زند که هر پک بطور متوسط حاوی ۰/۱۵ تا یک لیتر دود می‌باشد. به عبارت دیگر از نظر میزان مواجهه و استنشاق دود، هر فرد مصرف کننده قلیان در هر وعده معادل ۱۰۰ نخ یا بیشتر سیگار، دود دریافت نموده است.

زبان‌های اقتصادی ناشی از مصرف دخانیات

بر اساس مطالعات سازمان جهانی بهداشت ۲ تا ۳ برابر هزینه مصرف دخانیات صرف درمان بیماری‌های ناشی از آن می‌گردد. همه می‌دانند که مصرف سیگار یعنی دود کردن پول فرد، خانواده و اجتماع. مطالعات نشان می‌دهد در ایران با فرض ۵۰ میلیارد نخ مصرف، سالانه بطور متوسط ۱۰۰۰۰ میلیارد تومان در اثر استعمال دخانیات دود می‌شود. که این هزینه می‌تواند در راه آبادانی و رفاه زندگی خرج شود. سالانه بین ۲۰ تا ۳۰ هزار میلیارد تومان یعنی ۲ تا ۳ برابر هزینه سیگار دود شده صرف هزینه‌های بهداشتی درمانی ناشی از مصرف دخانیات می‌شود. در ایران نیز هزینه‌های هنگفت درمانی ناشی از مصرف دخانیات به هیچ وجه قابل قیاس با درآمدهای محدود شرکت‌های دخانیاتی نیست و تولید و مصرف دخانیات در دراز مدت به توسعه اقتصادی هیچ کشوری کمک نمی‌کند، بدلیل اینکه توسعه باید به منظور تأمین نیاز انسان‌ها در جهت سلامت جامعه باشد نه علیه آن. همین‌طور مطالعات مستند سازمان جهانی بهداشت نشان می‌دهد که از هر دو نفر سیگاری، یک نفر ۱۵ تا ۲۵ سال زودتر از موعد مقرر می‌میرند. هزینه خسارت‌های ناشی از آتش‌سوزی‌ها و حوادثی که با آتش ته سیگار اتفاق می‌افتد یکی دیگر از زبان‌های اقتصادی می‌باشد.

زبان‌های اجتماعی ناشی از مصرف دخانیات

مصرف سیگار نوعی اعتیاد است ولی متأسفانه این مسئله به مرور در اجتماع جا افتاده و قابل قبول‌ترین عمل خلاف عرف محسوب می‌شود. دلایل شیوع این عادت عبارتند از احساس کاذب بدست آوردن شخصیت در افراد جوان، اثر تخدیرکنندگی جزئی سیگار، مصرف آن در لحظات عصبانیت و غم، باور غلط و وابستگی جسمی و روانی و ...

زبان‌های زیست محیطی ناشی از دخانیات

از بین رفتن خاک، تخریب جنگل‌ها، مصرف آفت‌کش‌ها و آلودگی آب‌های زیرزمینی و هوا از مضرات زیست محیطی دخانیات می‌باشد. مصرف مواد مغذی خاک توسط گیاه توتون موجب عاری شدن خاک از این مواد شده و از طرفی موجب جذب آفت‌ها می‌گردد و استفاده از انواع کودهای شیمیایی و آفت‌کش‌ها آلودگی‌های آب‌های زیرزمینی را به دنبال دارد. از طرفی مقدار زیادی از درختان جنگل‌ها برای سوخت در عمل آوردن توتون از بین می‌روند. آلودگی هوا ناشی از دود سیگار نیز یکی از زبان‌های آن می‌باشد. دود سیگار دارای دو جریان اصلی و کناری است جریان اصلی هنگام پک زدن به دهان و ریه وارد می‌شود و جریان کناری در فاصله پک زدن از نوک سیگار در هنگام بازدم وارد محیط و سپس ریه می‌شود. همانطور که قبلاً اشاره شد دود سیگار حاوی ۷۰۰۰ نوع ماده با آثار آنتی‌ژنی، جهش‌زایی و سرطان‌زایی و ضد سلولی است.

دخانیات و اعتیاد از دیدگاه اسلام

مطابق آیات و تعالیم پیشوایان عظیم‌الشان، دین اسلام آخرین دین به شمار می‌رود و هیچ‌گونه نیازی به دین مکمل ما بعد خود ندارد. یعنی یک دین کامل و مطابق با کل احتیاجات تمام انسان‌ها، جوامع، فرهنگ‌ها و تمدن‌های روی زمین است و دستورات لازم در تمام شئون زندگی را با خود دارد. بنابراین دین اسلام، جزئی‌ترین مسائل مهم حیاتی را نادیده نگرفته و از نظر هدایت بشر در حفظ منافع و مصالح نوعی به باریک‌ترین نکات نیز بذل توجه نموده است. با توجه به اینکه در عصر ظهور اسلام، نامی از برخی مواد مخدر (و یا مشتقات مشابه آن) در میان نبود اما با عطف توجه به دستورات کلی صادره در فقه و

تعالیم اسلامی، در کمال وضوح مشاهده می‌گردد که برخلاف تصور اهریمنان در همان زمان نیز کلیه مسائل مهم حیاتی عمیقاً مورد توجه بوده و مطابق دستورات و احکام عینی و یا کلی، جهت‌یابی صحیحی در تمام جهات صورت گرفته است، از قبیل تحریم مطلق مسکرات که یک دستور عینی و نیز کلی به صورت اعم است و تنها شامل حال مشروبات الکلی نیست بلکه کلیه موادی که به نوعی در مراکز مغزی، بخصوص در مرکز تعقل، اثرات تخدیر و تضعیف از خود برجای بگذارد و به نوعی در فعالیت و وظایف فیزیولوژی آنها ایجاد ضعف و اختلال نماید، استعمال آنها شرعاً حرام است و چنان که در کتاب بررسی فرآورده‌های الکل از نظر فقه اسلامی تصریح گردیده است، اثرات تحریک و تخدیر الکل شبیه مواد مخدر است و از آن لحاظ قابل مقایسه هستند و اگر تاکنون در مورد حرمت مواد دخانی (و مواد مخدری از این قبیل) ظاهراً بحثی به میان نیامده یا کمتر به صراحت در این مورد پرداخته شده است طبعاً می‌بایست به علت عدم علم و آگاهی کافی در ماهیت این مواد در گذشته امکان صدور فتوای صریح و حکم قطعی ممکن نبوده است.

احکام مربوط به عادت و اعتیاد

در اسلام در مورد اعتیاد به مواد دخانی، اعتیاد به مواد مخدر به صورت اختصاصی، حکم عینی (به علت عدم ابتلای به این مواد در آن زمان مگر در مورد مسکرات و مواد مشابه) وجود ندارد، اما از ردیف احکام کلی، موارد متعددی وجود دارند که در صورت بذل توجه بیشتر و وجود حوصله تعمق در اصول و مبانی هر یک، در کمال سهولت مشخص می‌گردد که به طور ضمنی، تکلیف امر یکسره روشن شده است.

حکم عینی و کلی

به طور کلی دستورات و احکام دین اسلام در جهت تأمین منافع و مصالح نوع بشر به دو دسته «حکم عینی» و «حکم کلی» تقسیم می‌شوند. یعنی برخی از دستورات با صراحت بیشتر و در کمال وضوح شامل حال مسائل و موضوعاتی هستند که به صورت عینی در حکم، قید شده و تصریح گردیده است که اقدام آن جایز یا واجب و یا حرام می‌باشد (بمانند حکم تحریم ربا و قمار و مسکرات) یا امر بر اجرای فرایض معینی (مانند نماز خواندن و روزه گرفتن و غیره)، که در این قبیل احکام اختلاف نظری وجود ندارد و به اصطلاح در ردیف محکمت محسوب می‌گردند؛ اما در برخی دیگر از مسائل و موضوعات (حتی از مسائل مهم حیاتی) به جای حکم صریح و معین (به علت متغیر بودن نوعی موضوع یا تعمیم امر و یا وجود جهات مختلف) حکم کلی و جامع ارائه شده است که به تنهایی خود جوابگوی بسیاری از مسائل پیچیده مشابه حتی با انشعابات وسیع موضوع می‌باشد و در جهت‌یابی، نقش مؤثری بازی می‌کند و امر هدایت یا تشخیص را تسهیل می‌نماید و می‌توان با در دست داشتن چنان اصل کلی، بسیاری از مسائل پیچیده را با کمترین تأمل و تعمقی حل و جهت‌یابی صحیح نمود و به نتیجه مثبت معینی رسید؛ مانند دستورات کلی شرعی (از قبیل حکم مربوط به اصالت فطرت و اصالت عقل و وجوب تحصیل علم و ...) که با به کار گرفتن عقل و علم و اطلاعات و معلومات مقدماتی قبلی لازم و کافی، استخراج جوابی روشن و اخذ نتیجه قطعی، مشکل یا غیرممکن نیست. کلیه مسائلی که نسبت به آن‌ها در اسلام حکم صریح و عینی نیست، تعیین تبلیغ از نظر امر و نهی و صلاح و فساد، موکول است به احکام کلی که گاهی تنها با یک یا چند حکم کلی اخذ نتیجه ممکن می‌شود و گاهی نیز علاوه

بر آن لازم است از معلومات زمان و اطلاعات کامل افکار عمومی استفاده نمود و به استعانت از عقل و علم و مراعات شرایط زمانی و مکانی، حکم لازم را از مجموعه این امکانات استنباط کرد. این دسته از احکام محتاج بحث و فحش و تفسیر و تطبیق در اصول و کلیات یا در فروع و اجزای مسائل می‌باشد که مسلماً بدون اتکا به معلومات کافی از علوم و فنون رایج زمان و اطلاعات وسیع لازم، هم در اطراف موضوع و هم در مفهوم آن حکم (بلکه احکام مشابه و مقارن) و بخصوص بدون مراعات شرایط عمل از روی اخلاص و دوری از هر غرض و مرضی عملاً اخذ نتیجه مثبت معینی امکان پذیر نیست. چرا که به علت کلیت و جامعیت این دسته از احکام، امکان انواع خبطها و لغزشها و گرایش‌های آگاه و حتی ناآگاه و یا سوء استفاده‌ها و بالاخره برداشت‌های مغرضانه وجود دارد.

احکام کلی مربوط به مواد مضر و عوامل مودی از دیدگاه اسلام با

توجه به آیات قرآنی

لا تلقوا بایدیکم الی التهلکه (آیه ۱۹۵ سوره بقره)
خودتان را به دست خود به هلاک نیندازید.

هر عمل و اقدامی که علیه سلامتی جسمی و روحی انجام گیرد و موجودیت انسان را به خطر بیندازد از نظر اسلام مطرود و محکوم است و غایت مراتب آن اقدامی است که سلامتی و یا به طور کلی حیات شخص را به خطر انداخته منجر به هلاکتش گردد بمانند خودکشی یا انتحار که مطلقاً در دین اسلام ممنوع و مسئولیت چنین امری برای شخص بسیار سنگین است. (رجوع شود به آیه ۲۹ تا ۳۱ سوره نساء که در آنجا عقوبت کسانی که اقدام به خودکشی می‌کنند نیز بیان شده است).

کلوا واشربوا و لاتسرفوا انه لا یحب المسرفین (آیه ۳۱ سوره اعراف)
بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید، محققا خداوند اسراف کنندگان را دوست ندارد.

گرچه ظاهراً مفهوم آیه در مورد خوردن و آشامیدن است ولی منع از اسراف در اسلام یک دستورالعمل کلی و عمومی است. بر صاحب نظران و آگاهان پوشیده نیست که اتلاف و ضایع کردن هر نعمتی خود، ناسپاسی و در حکم کفران نعمت بوده، به سهم خود معصیتی است. اعم از این که این نعمت از ردیف مال یا پول یا سلامتی و یا فرصت و امکانات باشد یا یک نعمت و برخورداری ظاهراً کوچکتر از آنها. مصرف دخانیات اتلاف آن همه پول‌های سرشار و قوای جسمی و روحی و بخصوص قدرت حیاتی و به کار گرفتن قوای بدنی برای مبارزه با مواد سمی (آن هم در یک اقدام زاید بلکه مضرمانند دخانیات) به استناد آمار و ارقام مسلم گردید که چگونه از نظر مادی و معنوی و از لحاظ جنبه‌های اقتصادی، سرمایه‌های هنگفت بی‌جهت ضایع می‌شود و سلامتی و نیروی خدادادی بدن بیجا صرف دفع آثار سوء مواد سمی موجود در دود سیگار و سایر دخانیات می‌گردد. هر چیز مفید و مثبتی که بیهوده صرف امری بی‌فایده و غیر لازم گردد، شکل اسراف به خود می‌گیرد.

ولا تسرفوا انه لا یحب المسرفین (آیه ۳۱ سوره اعراف)
اسراف نکنید زیرا خداوند اسراف کنندگان را دوست نمی‌دارد.

اگر ضایع کنندگان سرمایه‌های هنگفت جامعه اسلامی که هر سال از طریق دود نمودن مقادیر متناهی از دخانیات باز در مقابل جدل یا دفاع از خود مدعی باشند که نفی اسراف مربوط موارد معدودی از خوردنی و آشامیدنی است سخت در اشتباهند. زیرا در این آیه هر چند که مقدمتا

خداوند نعمت‌هایی از باغ‌ها و درختان میوه و کشت‌های مختلف و محصولات کشاورزی گوناگون نام‌برده و سپس جواز برخورداری از آن‌ها را صادر و به دنبال آن منع اسراف نموده است، اما باز جایی برای جدل باقی نمی‌ماند که مفهوم اسراف را منحصر به موارد نامبرده در ما قبل آیه نمایند، چرا که با توجه به مفاد آیه بعدی علاوه برخوردنی‌ها از نعمت‌های دیگری، مثل حیواناتی که از نظر باربری و سایر منافی که به انسان می‌رسانند، نیز نام‌برده شده است و به‌خوبی معلوم می‌دارد که نه خداوند نعمت‌ها را منحصر به خوردنی و نوشیدنی نموده و نه فواید و منافی که از مخلوقات خداوندی به بشر عاید می‌شود در آن خلاصه گشته و منع اسراف در انحصار آن‌هاست، بلکه چنان که در ذیل آیه قبلی اشاره نمودیم اسراف به طور اعم از نظر اسلام مطرود و محکوم است. می‌توان اسراف مال و اتلاف شیره جان یا قدرت حیاتی را در جریان عادت به سیگار دریافت.

و لا تبذر تبذیرا ان المبذرين كانوا اخوان الشیطان و كان الشیطان لربه كفورا (آیه ۲۷ سوره اسراء)

و اسراف مکن که اسراف کنندگان برادر شیاطین‌اند و شیطان به پروردگار خویش ناسپاس بود.

و يحل لهم الطیبات و يحرم علیهم الخبائث (آیه ۱۵۷ سوره اعراف)
پیامبری که برای پیروانش پاک‌ها را حلال و پلیدها را حرام می‌نماید.

کل مضر حرام
هر چیز مضری حرام است.

لاضرر و لا ضرار فی الاسلام { پیامبر اکرم (ص) }
تحمل ضرر و زیان و ایجاد آن به غیر در اسلام جایز نیست.

تکلیف چیست؟

وقتی مطابق مدارک و اسناد و بر طبق اصول و موازین شرعی آگاه شدیم که عادت به دخانیات نه از نظر عقل و علم مقبول است و نه از لحاظ شرع و هرگز مطابقشان و مقام یک مسلمان واقعی نیست که به یک چنین ابتلائات و اعتیاداتی تن در دهد و وقتی مسلم گردید که در اثر چنین غفلت و قصور و ناسپاسی نسبت به تعالیم صحیح آسمانی افکار عمومی آنقدر گمراه و از جاده حق و حقیقت منحرف گردند که ارتکاب به معاصی و مناهی را به هیچ مانعی رواج داده درست در خلاف جهت اوامر الهی عادات مضرری را پیش گیرند، طبعاً این سؤال پیش می‌آید که در چنین شرایطی تکلیف یک مسلمان حقیقی چیست؟ اگر افراد و جمعیت‌ها یا محافل علمی و اجتماعی در مقام استنتاج و استفتا محتوای کتاب را عیناً و بدون کم و کاست در اختیار محافل و مقامات محترم مذهبی قرار دهند، به نظر نمی‌رسد هیچ یک از مراجع عظام شیعه و سنی با وجود دسترسی به اسناد و مدارک علمی و اصول و موازین عقلی و شرعی نامبرده در اعلام حرمت استعمال دخانیات کمترین تأخیر و تعللی را جایز بدانند.

حضرت آیت ا... خامنه‌ای در جواب سؤالی در این زمینه فرموده‌اند:

حکم با اختلاف مراتب ضروری که بر استعمال دخانیات مترتب می‌شود، متفاوت می‌گردد و به طور کلی استعمال دخانیات اگر به مقداری باشد که موجب ضرر قابل ملاحظه‌ای برای بدن باشد، جایز نیست و اگر شخص می‌داند که با شروع آن به این مرحله می‌رسد نیز

جایز نمی‌باشد. (توضیح المسائل المحشی الامام الخمینی)
حضرات آیات عظام مکارم شیرازی و بهجت استعمال دخانیات را حرام
اعلام کردند.

حضرت ایت ... العظمی نوری همدانی نیز با توجه به ضررهای مربوط
به استعمال دخانیات اعلام کردند: استعمال دخانیات جایز نیست.
آیت ... صافی گلپایگانی: ضرر این سموم مهلک و خطرناک خانمان‌سوز
برای دین و ایمان و شرف و استقلال و سلامت روح و جسم و همه شئون
جامعه از واضحات است. هر عمل و معامله و حمل و نقلی که موجب
سلب مصونیت جامعه اسلامی از خطر ابتلای افراد به اعتیاد به این
سموم گردد مؤکدا حرام است و نهی از منکر و جلوگیری از آن علاوه
بر اینکه از وظایف مستقیم حکومت است بر همگان نیز طبق ضوابط
شرعی واجب است و همه باید هم آهنگ از این منکر و سایر منکرات
که موجب فساد و تباهی اخلاقی اسلامی جامعه است جلوگیری نمایند.

مرکز سلامت محیط و کار
دفتر آموزش و ارتقا سلامت
دبیرخانه ستاد کشوری کنترل دخانیات
وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی